

અનુક્રમણિકા

1. અખલાક શબ્દનો અર્થ અને તેનું મૂળ.....	5
2. એવાં કાર્યો કે જે દુઃખને નોતરે છે.....	9
3. ઈલ્મ હાસિલ કરવું.....	14
4. સબ્ર.....	19
5. તકવો (પરહેઝગારી).....	22
6. માફી આપવી.....	25
7. બીમારોની ખબરઅંતર પૂછવી.....	28
8. લોકોની જરૂરિયાત પૂરી કરવી.....	31
9. સારી નિયત.....	37
10. તહારત (પાકીઝગી) અને નાપાકી.....	40
11. મહેનત.....	46
12. લોકોની લાગણી દુભાવવી.....	49
13. કકળાટ કરવો.....	54
14. માબાપની નાફરમાની કરવી.....	58
15. જુઠું બોલવું.....	67
16. ફક્ત અલ્લાહની કુર્બત માટે.....	72

17. પોતાનો હિસાબ કરવો.....	76
----------------------------	----

સબક 1 : અખલાક શબ્દનો અર્થ અને તેનું મૂળ

અખલાક શબ્દનો અર્થ શું ? અને અખલાક શબ્દ ક્યાંથી આવ્યો ?

અખલાક શબ્દ ખુલ્લક શબ્દનું બહુવચન છે અને તેનો અર્થ આચરણ થાય છે.

આપણું આચરણ આપણી રૂહની ક્ષમતા એટલે કે મલકલ છે કે જેના કારણે આપણે તે બધી પ્રવૃત્તિ કરી શકીએ છીએ કે જેમને કરવામાં આપણને વિચારવાની જરૂર પડતી નથી. મલકલ એ રૂહની સંપત્તિ છે કે જે મહેનત વડે અને નિરંતર કરતા રહેવાથી પેદા થાય છે. મલકલ સહેલાઈથી નાશ પામતી નથી.

આપણી કોઈ પણ મલકલ આપણી અંદર નીચે લખેલા કારણોના લીધે પેદા થાય છે :

કુદરતી અને શારીરિક બનાવટ :

એવું જોવામાં આવ્યું છે કે કેટલાક લોકો કુદરતી રીતે સબ્ર કરનારા અને કેટલાક લોકો ગુસ્સાવાળા અને બીકણ સ્વભાવના હોય છે. કેટલાક સહેલાઈથી દુઃખી થઈ જાય છે અને કેટલાક લોકો દુઃખના સમયે પણ સબ્ર કરે છે અને હસમુખા રહે છે.

ટેવ :

કોઈ પણ કાર્યને સતત કરતા રહેવાથી તેની ટેવ પડી જાય છે અને તે ટેવ આપણા આચરણમાં દાખલ થઈ જાય છે.

અભ્યાસ અને મહેનત :

કોઈ પણ બાબતનો અભ્યાસ કરવાથી અને તેની પાછળ સતત મહેનત કરતા રહેવાથી આપણું આચરણ તે પ્રમાણે થઈ જાય છે.

આપણી શારીરિક બનાવટ આપણા આચરણ ઉપર અસર કરતી હોવા છતાં તેનો અર્થ એ નથી કે આપણે આપણા આચરણને સુધારી જ ન શકીએ અને આપણું શરીર આપણને જેવું આચરણ કરાવે એવું આચરણ કરવા એ મજબૂર છે, બલ્કે પસંદગી આપણી પાસે છે. આપણે અભ્યાસ અને મહેનત વડે આપણા આચરણને બદલી શકીએ છીએ અને તેની અંદર જેવા સુધારા લાવવા હોય તેવા સુધારા લાવી શકીએ છીએ.

જો કે આ વાત માનવી જ રહી કે આપણું એ આચરણ કે જે આપણી માનસિક ક્ષમતાઓ જેવી કે બુદ્ધિ, યાદશક્તિ અને માનસિક ચપળતા, વગેરેના કારણે હોય તેને બદલી ન શકાય. બીજા બધા પ્રકારનાં આચરણ આપણી મરજી પ્રમાણે સુધારી શકાય છે.

આપણે આપણા ગુસ્સાને, ભાવનાઓને અને ઈચ્છાઓને કાબૂમાં રાખી શકીએ છીએ અને તેમનો ઉપયોગ એવી જગ્યાએ કરી શકીએ છીએ કે જે આપણને સંપન્નતા અને બુધ્ધિમત્તાના રસ્તા ઉપર આગળ વધવામાં મદદરૂપ બને.

જ્યારે અમે આપણું આચરણ બદલવાની ક્ષમતાની વાત કરીએ છીએ તો તેનો અર્થ એ નથી કે આપણે આપણી પ્રજનનની અને સ્વબચાવની મનોવૃત્તિઓને નાબૂદ કરી દઈએ કારણ કે આ મનોવૃત્તિઓ ન હોય તો આપણું અસ્તિત્વ જ ન રહે. અમારો કહેવાનો અર્થ એ છે કે આપણે આ મનોવૃત્તિઓની અંદર અતિરેક કરવો ન જોઈએ અને તેમની અંદર એક સંતુલન અને સંયમની પરિસ્થિતિ જાળવવી જોઈએ કે જેથી આપણે આપણી ફરજ સારી રીતે નિભાવી શકીએ.

જેવી રીતે ખજૂરના બીજની સારી રીતે સારસંભાળ રાખવામાં આવે તો તે ફળદાર વૃક્ષ બની જાય છે અથવા જેવી રીતે એક જંગલી ઘોડાને અભ્યાસ વડે તેના માલિકનો વફાદાર બનાવી શકાય છે અથવા તો જેવી રીતે એક કૂતરાને ટ્રેનિંગ આપીને આજીવન મિત્ર બનાવી શકાય છે એવી જ રીતે માણસ પોતે પણ અનુશાસન વડે અને સમજી વિચારીને કરેલી મહેનત વડે સંપન્ન અને બુધ્ધિશાળી બની શકે છે.

માણસની સંપન્નતાના ઘણા દરજ્જાઓ છે. આપણે જેટલા વધારે અનુશાસન અને મહેનત વડે પોતાની જાતને કેળવીએ તેટલા વધારે ઊંચા દરજ્જાની સંપન્નતા પ્રાપ્ત કરી શકીશું.

બીજા શબ્દોમાં, આપણે બે છોડાઓ વચ્ચે ઊભા છીએ. સૌથી નીચેનો છોડો પ્રાણીઓ કરતાંય નીચો છે અને સૌથી ઊંચો છોડો ફરિશ્તાઓના મર્તબાઓ કરતાં પણ આગળ છે.

આ બન્ને છોડાઓ વચ્ચેનું આપણું હલનચલન ઈલ્મુલ અખ્લાક અથવા તો નૈતિક મૂલ્યોના વિજ્ઞાન દ્વારા સમજવામાં આવે છે. આપણે આપણા નૈતિક મૂલ્યો અથવા તો અખ્લાક વડે સૌથી નીચા પ્રાણીઓના મર્તબાથી આગળ વધતાં વધતાં એવા મર્તબા સુધી પહોંચી શકીએ છીએ કે જે ફરિશ્તાઓના મર્તબા કરતાં પણ વધારે છે.

એક હદીસમાં મૌલા અલી (અ.) ફરમાવે છે કે, “ખરેખર અલ્લાહે ફરિશ્તાઓને એવી બુદ્ધિ સાથે પેદા કર્યા છે કે જેમની અંદર વાસના અને ગુસ્સો નથી અને પ્રાણીઓને બુદ્ધિ વગરના, ગુસ્સા અને વાસનાની સાથે પેદા કર્યા. અલ્લાહે માણસનો મર્તબો એવી રીતે વધાર્યો છે કે તેની અંદર બધી સિક્તો આપી દીધી છે. માટે જો માણસની બુદ્ધિ તેની ઈચ્છા અને ગુસ્સા ઉપર કાબૂ મેળવી લે તો તે મર્તબામાં ફરિશ્તાઓ કરતાં આગળ વધી જાય કારણ કે આ મર્તબા સુધી માણસ આટલી અડચણો હોવા છતાં પણ પહોંચે છે કે જે અડચણો ફરિશ્તાઓને નડતી નથી.”

સબક 2 : એવાં કાર્યો કે જે દુઃખને નોતરે છે

આપણે એવાં કાર્યો કરી ચૂક્યા છીએ કે જે ખુશીને નોતરે છે, પરંતુ એવાં ખરાબ કાર્યો પણ છે કે જો તમે તેમને કરો તો તમે દુઃખી થઈ જશો.

અલ્લાહે કેટલાંક કાર્યોને ખોટાં એટલા માટે ગણાવ્યાં છે કે તે આપણા માટે ખરાબ છે. દા.ત., તંદુરસ્તી માટે અથવા તો તે બીજા લોકોને નુકસાન પહોંચાડે છે.

એવાં કેટલાંક કાર્યોની ચર્ચા નીચે કરવામાં આવી છે :

સમયસર નમાઝ ન પઢવી. :

નમાઝ ઈબાદતના સૌથી મહત્ત્વના કાર્યોમાંથી છે કે જે પઢવી વાજિબ છે.

કોઈ પણ કારણ વગર નમાઝમાં મોડું કરવું એ ખોટું કાર્ય છે. દા.ત., તમે ટી.વી. ઉપર ક્રિકેટ મેચ જોઈ રહ્યા હો અને નમાઝનો સમય થઈ ગયો હોય તો તમારે ઊઠીને નમાઝ પઢવા ચાલ્યા જવું જોઈએ અને પછી આવીને મેચ જોવી જોઈએ.

આપણા છઠ્ઠા ઈમામ (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “જે કોઈ સમયસર નમાઝ નથી પઢતો તે અમારામાંથી નથી.”

પેટ ભરાઈ ગયા પછી પણ ખાતા રહેવું :

જો તમે જમી લીધું હોય એ પછી પણ કંઈક ખાતા રહો તે તમારા માટે નુકસાનકારક હોય છે. આવી રીતે તમને ભૂખ નહીં લાગે. તમારી અંદર સ્થૂળતા આવી જશે અને તમારા વધી ગયેલા વજનને સંભાળવા માટે તમારા શરીરને વધારે મહેનત કરવી પડશે.

જરૂર કરતાં વધારે ઊંઘ લેવી :

જરૂર કરતાં વધારે ઊંઘવું તમારા માટે નુકસાનકારક છે કારણ કે તમે જેટલું વધારે ઊંઘશો એટલો વધારે થાક તમને લાગશે તેના કારણે તમે વધારે આળસુ થઈ જશો અને પથારીમાં વધારે પડ્યા રહેશો.

સમય કિમતી છે અને અલ્લાહે આપણને સમય સદુપયોગ કરવા માટે આપ્યો છે, તેને વેડફી ન નાખો.

જુદ્દું બોલવું :

જુદું બોલવું એ ખૂબ જ ખરાબ વસ્તુ છે અને તે સહેલાઈથી તમારી ટેવ બની જાય છે. જુદું બોલવું એક ચાવી સમાન છે જે બીજાં બધાં ખોટાં કાર્યોનો દરવાજો ખોલી દે છે.

રસૂલુલાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “જુદ્દાણાને છોડી દો અને સાચું બોલવાને તમારી ટેવ બનાવી દો.”

બીજાઓ સામે ઉધ્ધતાઈથી વર્તન કરવું અને જિદ્દીલા થઈ જવું :

લોકો સામે ઉધ્ધતાઈથી વર્તન કરવું એટલા માટે ખરાબ છે કે તમે તેમના દિલોને ઠેસ પહોંચાડો છો. આવી રીતે તમે તમારું સ્વાભિમાન પણ ખોઈ બેસો છો અને લોકોનું સન્માન પણ ખોઈ બેસો છો.

જિદ્દીલા સ્વભાવના હોવું તેનો અર્થ એ કે તમે એમ જ સમજતા રહો કે તમે પોતે જ સાચા છો અને બીજા બધા ખોટા છે અને તમે કોઈની વાત સાંભળવા તૈયાર નથી થતા. શું સાચું છે અને શું ખોટું એનો નિર્ણય લેતાં પહેલાં તમારે બીજા લોકોની વાતને સાંભળીને તેના ઉપર વિચાર કરવો જોઈએ.

બીજા લોકો ભૂલ કરે તો તેની મક્કરી ઉડાવવી :

બીજા લોકો જ્યારે ભૂલ કરે ત્યારે મશ્કરી કરવી તે ઉધ્ધતાઈભર્યું વર્તન છે અને લોકો સામે આવી રીતે તમે અભિમાની માણસ તરીકે જાહેર થાઓ છો. આપણે બધા માણસ છીએ અને આપણે બધા ભૂલને પાત્ર છીએ.

લોકોની મશ્કરી ઉડાવવી એટલા માટે ખરાબ છે કે આવી રીતે તમે તેમના દિલને ઠેસ પહોંચાડો છો. જરાક વિચાર કરો કે બીજા લોકો તમારી મશ્કરી ઉડાવે તો તમને કેવું લાગે ?

રિસાઈ જવું :

રિસાઈ જવું એટલે તમને કોઈ વસ્તુ ન મળે તો ગુસ્સાવાળો ચહેરો બનાવી દેવો. આવું કરવું ખરાબ છે કારણ કે આવી રીતે તમે બીજા લોકોની ખુશી છીનવી લો છો.

જો તમારા માબાપ તમને કોઈ વસ્તુ ન આપે તો તે તમારી જ ભલાઈ માટે હોય છે.

પોતાની જાતને બીજાના કરતાં ચડિયાતી સમજવી :

પોતાને બીજા કરતાં ચડિયાતા સમજવું એ ગુનાહે કબીરામાંથી છે અને તેને તકબ્બુર કહેવાય છે.

આના જ કારણે શયતાનને અલ્લાહની રહેમતમાંથી બહિષ્કૃત કરી દેવામાં આવ્યો હતો કારણ કે તે સમજતો હતો કે તે હઝરત આદમ (અ.) કરતાં ચડિયાતો છે.

તમે જેટલા પણ સારા હોવ અથવા તમારાં કાર્યો જેટલાં પણ સારાં હોય, તરત જ અલ્લાહને યાદ કરી લો અને અલ્લાહનો શુક્ર અદા કરી લો. આવી રીતે તમે તકબ્બુરથી બચી જશો.

નજસતની હાલતમાં રહેવું :

તમે કોશિશ કરો કે હંમેશાં સ્વચ્છ અને પાક રહો.

એનો અર્થ એ કે જ્યારે પણ તમે પાયખાનામાં જાઓ તો પોતાને સારી રીતે ધોઈને સાફ કરી દો અને ધ્યાન રાખો કે તમારાં કપડાં નજિસ ન થઈ જાય. જો કપડાં નજિસ થઈ જાય તો જેવા તમે ઘેર પાછા જાઓ કે તરત જ તમારે તેમને સાફ કરી દેવાં જોઈએ.

કહેવાય છે કે તહારત એટલે કે સ્વચ્છ અને પાક રહેવું એ નબીઓની સુન્નતોમાંથી છે.

સબક 3 : ઈલ્મ હાસિલ કરવું

ઈલ્મ હાસિલ કરવાનો અર્થ એ કે લોકો જે કાંઈ તમને કહે એમાંથી શીખ લેવી અને એ વાતને સારી રીતે સમજી લેવી અને ભવિષ્યમાં જરૂર પડે તો એ વાત પ્રમાણે અમલ કરવો. આ એક ઘણી સારી ટેવ છે.

તમે આવી રીતે ઈલ્મ હાસિલ કરી શકો છો :

- બીજા લોકોને જોઈને,
- બીજાઓની ભૂલોથી સબક મેળવીને,
- બીજાઓની સારી ટેવોને અનુસરીને,
- જ્યારે પણ તમે કોઈ કિતાબ પઢો અથવા તો ટી.વી. જુઓ તો તેમાંથી સારી વાતો યાદ રાખીને.

હંમેશાં યાદ રાખો કે તમે કોઈની ખોટી ટેવ જુઓ તો તેને અપનાવી ન લો.

જો કોઈ તમને કાંઈ કહે તો તમે આ ત્રણ વાતો યાદ રાખો :

- સાંભળો,

- શીખો અને
- સમજો.

ક્યારેય પણ પોતાના ઈલ્મ ઉપર અભિમાન ન કરો. તમે ગમે તેટલું જાણશો તેના કરતાં અનેક ઘણી વધારે એવી બાબતો હશે કે જે તમે નહીં જાણતા હો.

આ જગ્યાઓ એવી છે કે જ્યાંથી તમે નવું નવું શીખી શકો છો :

- ઘર
- સ્કૂલ
- મસ્જિદ અને
- મદ્રેસા

આ જગ્યાઓની હંમેશાં અદબ જાળવવી જોઈએ. આ જગ્યાઓની અદબ તમે સારી રીતે વર્તન કરીને અને ન કેવળ નવી વાતો શીખીને, બલ્કે શીખવામાં આનંદ મેળવીને જાળવી શકો છો. દા.ત., સ્કૂલમાં તમારે ટીચરની અદબ જાળવવી અને સાથે સાથે કોશિશ કરવી જોઈએ કે ટીચર જે શિખવાડે તે શીખતાં શીખતાં ખુશ રહો. આવી રીતે આપણી પ્રગતિ પણ થશે અને આપણે આનંદ પણ મેળવી શકીશું.

એક વખત રસૂલલ્લાહ (સ.) નમાઝના સમય કરતાં પહેલાં મસ્જિદમાં દાખલ થયા. તેમણે મસ્જિદની અંદર બે ટોળાં જોયાં.

એક ટોળાની અંદર કેટલાક લોકો કુરઆને મજીદ પઢી રહ્યા હતા અને કેટલાક મુસ્તહબ નમાઝ પઢી રહ્યા હતા. બીજું ટોળું એક ખૂણામાં બેસીને ઈલ્મની વાતો શીખી રહ્યું હતું. તેઓ લખતાં વાંચતાં શીખી રહ્યા હતા અને ઈસ્લામના અલકામ અને રોજિદા જીવનમાં તેમના ઉપર અમલ કેવી રીતે કરવો તેની ચર્ચા કરી રહ્યા હતા.

રસૂલલ્લાહ (સ.)એ બન્ને ટોળાંને જોયાં અને ફરમાવ્યું, “બન્ને સારાં કાર્યોમાં વ્યસ્ત છે, પરંતુ હું એક શિક્ષક છું. હું એવા ટોળામાં જોડાઈશ કે જ્યાં લોકો શીખી રહ્યા હોય.”

એટલે તેઓ ઈલ્મની વાતો શીખનારા ટોળાની સાથે બેસી ગયા.

તમે ભલેને કેટલુંય જાણી લો, દરેક સમયે અનેક ગણી વધારે એવી બાબતો હશે કે જે તમે નહીં જાણતા હો.

જૂના જમાનામાં એક બાદશાહ હતો. તે ઘણો પ્રખ્યાત હતો. તેની ખ્યાતિનું એક કારણ એ હતું કે તેને એક બુધ્ધિશાળી વજીર હતો.

એક વખત વજીર રસ્તા ઉપર ચાલી રહ્યો હતો ત્યારે તેને એક વૃધ્ધ સ્ત્રીએ રોક્યો. વૃધ્ધ સ્ત્રીએ કહ્યું કે, “તમે કહેતા હો તો હું તમને એક સવાલ પૂછું ?”

વજીરે કહ્યું કે, “પૂછો.”

પેલી સ્ત્રીએ સવાલ પૂછ્યો અને વજીર બેસીને વિચાર કરવા લાગ્યો. તેણે પોતાનું માથું ખંજવાળ્યું, આમ તેમ જોયું અને છેવટે કહ્યું, “મને આનો જવાબ નથી આવડતો.”

વૃધ્ધ સ્ત્રીએ કહ્યું કે, “લો, તમે તો બાદશાહના બુધ્ધિશાળી માણસ કહેવાઓ છો અને તમને તો એક વૃધ્ધ સ્ત્રીના સવાલનો જવાબ પણ નથી આવડતો ?”

પેલો વજીર હસ્યો અને કહેવા લાગ્યો કે, “બાદશાહ મને એ બધા જવાબો માટે પગાર ચૂકવે છે કે જે મને આવડે છે. જો બાદશાહ મને તે બધા જવાબ માટે પણ પગાર ચૂકવવાનું શરૂ કરી દે કે જે મને નથી આવડતા, તો પગાર માટે આખી દુનિયાની બાદશાહત પણ ઓછી પડે.”

આ વાર્તા આપણને બતાવે છે કે માણસ ભલેને ગમે તેટલો બુધ્ધિશાળી હોય, તેની અંદર દરેક સમયે સુધારો થઈ શકે છે.

ઈલ્મ વિવિધ પ્રકારનું હોઈ શકે છે. આપણે હંમેશાં આપણી આજુબાજુની વસ્તુઓને સારી રીતે સમજવા માટે ઈલ્મ હાસિલ કરતા જ રહેવું જોઈએ.

અબૂ અબ્દિલ્લાહ (અ.)એ ફરમાવ્યું, “ઈલ્મ હાસિલ કરનારા ત્રણ પ્રકારના છે. માટે તમે તેમના ગુણો અને વિશેષતાઓ વડે તેમને ઓળખી લો.

- પહેલા પ્રકારના લોકો ઈલ્મને જિહાલત અને વિવાદ ખાતર હાસિલ કરે છે.
- બીજા પ્રકારના લોકો ઈલ્મને વર્યસ્વ અને છળકપટ માટે હાસિલ કરે છે.
- ત્રીજા પ્રકારના લોકો ઈલ્મને પોતાની સમજ અને બુધ્ધિ સુધારવા ખાતર પ્રાપ્ત કરે છે.

સબક 4 : સબ્ર

સબ્ર એટલે મુશ્કેલીભર્યો સમય વીતી જવાની શાંતિથી રાહ જોવાની આવડત. સબ્રનો અર્થ સહનશીલતા પણ થાય છે.

તેની સરખામણી એક પર્વતારોહી સાથે થઈ શકે છે કે જે ટોચ સુધી પહોંચવા માટે આંતરિક અને બાહ્ય અડચણો અને વિધ્નોને સહન કરે છે. આંતરિક અડચણો જેવી કે આરામપસંદી, બીક અને નિરાશા તેની ભીતરમાં હોય છે. જ્યારે કે બાહ્ય અડચણો જેવી કે ઉપરથી પડતા પથ્થરો, વરુ, ચોર, તેની પહોંચ બહાર હોય છે અને તે તેમના ઉપર કાબૂ ધરાવતો નથી. તેની પર્વતારોહણની કોશિશમાં આ બધી અડચણો દખલ આપે છે.

જે માણસને આવી અડચણો નડતી હોય તેની પાસે બે રસ્તા છે. કાં તો તે પોતાના અભિયાનને અધવચ્ચે રોકી દે, કાં પછી તે મજબૂત ઈરાદાની સાથે બધી અડચણોનો સામનો કરીને એમની ઉપર જીત મેળવે. આ બીજા રસ્તાને સબ્ર કહેવાય છે.

કોઈ પણ કાર્યને પૂરું કરવા માટે કોશિશની જરૂર છે. કોશિશ માટે સબ્ર અને અડગ રહેવાની શક્તિની જરૂર છે.

રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “સબ્ર એ અડધું ઈમાન છે.”

તેનો અર્થ એ કે મુશ્કેલીઓ પછી પણ જો કોઈ માણસ સબ્ર કરી શકે તો તેણે ઈમાનને સમજવા માટે એક મોટું પગલું ભરી દીધું છે .

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૨, સૂરએ બકરહ, સૂરા-૨, આયત-૧૫૬, ૧૫૭

الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ﴿١٥٦﴾

أُولَٰئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ ۖ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ﴿١٥٧﴾

((અને સબ્ર કરનારાઓને ખુશખબર આપ) કે જેઓ જ્યારે તેમના ઉપર મુસીબત આવી પડે છે તો કહે છે કે ખરેખર અમે અલ્લાહના જ છીએ અને તેની તરફ પાછા વળવાના જ છીએ. તેઓ એ છે કે જેમના ઉપર તેમના પાલનહાર તરફથી સલવાત અને રહેમત થાય છે, અને તેઓ

(હિદાયત પામેલા છે.)

સબ્ર એક સદ્ગુણ છે.

ઉપરોક્ત આયત આપણને બતાવે છે કે ઈસ્લામમાં ફક્ત પોતે સારા બની જવું પર્યાપ્ત નથી, પરંતુ જેમના ઉપર તમારું ઈમાન છે તેવી વાતો બીજાને પણ શિખવાડવી જોઈએ અને સબ્ર કરતા રહેવું જોઈએ કે જે એક ખૂબ જ સારો ગુણ છે.

સબક 5 : તકવા (પરહેઝગારી)

લોકો સામાન્ય રીતે તકવાને અલ્લાહનો ખોફ સમજે છે. આ અર્થ સાચો નથી. તેનું અર્થઘટન કોઈ આવી રીતે પણ કરી નાખે કે અલ્લાહે પોતાની મખ્લૂકને તેનાથી ડરવા માટે પેદા કરી છે. આ વાત બિલકુલ સત્ય નથી.

ઈસ્લામમાં તકવાનો અર્થ એ નથી કે અલ્લાહથી ભયભીત થઈ જઈએ, પરંતુ તેનો અર્થ એવો થાય છે કે કોઈ પણ એવું કાર્ય કે જે અલ્લાહને નારાજ કરી દે, તેને કરવામાં શરમિંદગી, બીક અથવા દુઃખનો અનુભવ કરવો.

આપણે બધા જાણીએ છીએ કે મુસલમાનની સૌથી મોટી ફરજ અલ્લાહમાં ઈમાન ધરાવવું અને તેની આગળ સંપૂર્ણપણે સમર્પિત થઈ જવું છે, જેવી રીતે કે અલ્લાહની મરજી આપણા માટે હુકમ બની જાય. આપણે એ પણ જાણીએ છીએ કે જો અલ્લાહને નારાજ કરી દઈએ તો ક્યામતના દિવસે આપણે તે કાર્ય માટે જવાબ આપવો પડશે.

મહત્ત્વની બાબત એ છે કે જ્યારે પણ આપણાથી જાણે અજાણે કોઈ ખોટું કાર્ય થઈ જાય તો આપણે તે કાર્યથી અને તેના પરિણામથી સભાન રહેવું જોઈએ અને એટલા માટે આપણે તરત જ અલ્લાહથી ઇસ્તિગ્ફાર કરી લેવો જોઈએ.

આટલી બધી સભાનતા સુધી પહોંચવું ઘણું મુશ્કેલ છે અને આપણે બધા અલ્લાહની મદદ અને હિદાયત વગર એટલે સુધી ક્યારેય ન પહોંચી શકીએ.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૨, સૂરએ બકરહ, સૂરા-૨, આયત-૨૧

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ

لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿٢١﴾

(મારી ઈબાદત કરો કે જેથી બૂરાઈ તમારાથી દૂર થઈ જાય.)

આ આયત આપણને બતાવે છે કે ઈબાદત કેવી હોય, એટલે કે સંપૂર્ણ સમર્પણ અને અલ્લાહથી મોહબ્બત, બૂરાઈને દૂર રાખવા માટે અત્યંત જરૂરી છે.

મૌલા અલી (અ.) નહજુલ બલાગામાં ફરમાવે છે કે, “અય અલ્લાહના બંદાઓ ! તમારો સૌથી સારો સલાહકાર એ છે કે જે અલ્લાહનો સૌથી વધારે તકવો કરનાર છે અને તમને સૌથી વધારે છેતરનાર એ છે કે જે અલ્લાહની સૌથી વધારે નાફરમાની કરતો હોય.”

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૧૮, સૂરએ નૂર, સૂરા-૨૪, આયત-

“તે તેમની હિદાયત કરશે કે જે હિદાયત પામવાની ઈચ્છા ધરાવે છે.” આ વાત સાબિત કરે છે કે ફક્ત અલ્લાહની મોહબ્બત અને ઈબાદત વડે જ આપણને જન્મતનો સીધો રસ્તો મળશે.

શું આ જ આપણા જીવનનું લક્ષ્ય નથી ?

સબક 6 : માફી આપવી

માફી આપી દેવી એટલે કોઈનો દોષ હોય તેમ છતાંય સજા ન કરવી. તેનો અર્થ એ થાય છે કે તમારા વિરુદ્ધ કોઈએ ભૂલો કરી હોય તો તેમને માફ કરી દેવી.

માફી આપવી એ એક ઘણી મોટી નેકી છે અને તે બતાવે છે કે તમારું દિલ મોટું છે.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૨૮, સૂરએ તગાબૂન, સૂરા-૬૪, આયત-૧૪

وَإِنْ تَعْفُوا وَتَصْفَحُوا وَتَغْفِرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٤﴾

(...અને જો તમે માફ કરી દો અને નજરઅંદાજ કરો અને પડદો રાખો તો ખરેખર અલ્લાહ ગહુર અને રહીમ છે.)

આ આયત આપણને બતાવે છે કે જો આપણે એટલા રહેમદિલ બની જઈએ કે કોઈએ આપણા વિરુદ્ધ કોઈ કાર્ય કર્યું હોય અને આપણે તેને માફ કરી દઈએ તો અલ્લાહ કે જે સૌથી વધારે રહેમદિલ છે, તે આપણને પણ માફ કરી દેશે.

હઝરત ઈસા (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “તમે બીજા લોકોની સાથે એવું વર્તન કરો કે જેવું વર્તન તમે ઈચ્છો છો કે તે તમારી સાથે કરે.”

આનો અર્થ એ કે જો તમે ઈચ્છતા હો કે કોઈ તેની પોતાની વિરુદ્ધના તમારા ગુના માફ કરી દે તો તમને જોઈએ કે પહેલાં તમે તમારી પોતાની વિરુદ્ધના તેના ગુના માફ કરી દો.

મૌલા અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “જે માણસે અલ્લાહનો ઈસ્તિગ્ફાર કર્યો હોય તે માણસ તાજા જન્મેલા બાળક જેવો નિર્દોષ થઈ જાય છે.”

જ્યારે બાળક જન્મે છે તો તે માઅસૂમ અને નિર્દોષ હોય છે. બધા તેનાથી મોહબ્બત કરે છે, કારણ કે તેણે કોઈ ગુનો કર્યો નથી અને કોઈને નુકસાન પહોંચાડ્યું નથી.

જ્યારે અલ્લાહ કોઈ માણસને માફ કરી દે છે તો તે પણ બેગુના થઈ જાય છે. અલ્લાહ તેનું દિલ અને તેની રૂલને એવાં બનાવી દે છે કે જાણે તાજા જન્મેલા બાળકનાં હોય.

હઝરત ઈમામ મૂસા કાઝિમ (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “તમારાં કાર્યો જાણે કે અલ્લાહ સાથેનો વેપાર છે. જે કોઈ પોતાના કાર્ય માટે સાત કલાક વીતી જાય તે પહેલાં ઈસ્તિગ્ફાર કરી લે તો તે તમારા માટે સારું છે.”

જો તમે તમારા કાર્યોનો હિસાબ એવી રીતે રાખો કે જેવી રીતે અલ્લાહ રાખે છે, તો જે ઘડીએ તમારાથી ગુનો થઈ જાય કે તરત જ દિવસ પૂરો થતાં પહેલાં તમારે અલ્લાહનો ઈસ્તિગ્ફાર કરી લેવો જોઈએ.

આવી રીતે સૂતી વખતે ઓછામાં ઓછો તમને એટલો સંતોષ થશે કે તમે અલ્લાહ સાથે બધી લેવડદેવડ કરી લીધી છે, એટલે તમે રાજી ખુશીથી અને ચેનથી સૂઈ શકશો.

સબક 7 : બીમારોની ખબરઅંતર પૂછવી

જો તમે કોઈ બીમારની મુલાકાતે જાઓ છો તો તે ખુશ થાય છે.

તે શા માટે ખુશ થાય છે ?

તેમની ખુશી એટલા માટે હોય છે કે તેમને ખબર હોય છે કે તેમનું ધ્યાન રાખવા માટે તમે છો. બીમાર માણસને એ વાતનો સંતોષ થાય છે કે કોઈ એવો છે કે જે તેની ચિંતા કરે છે અને તેની પીડાને સમજે છે.

વાર્તા

એક સમયે એક ઘરડી સ્ત્રી હતી કે જે રસૂલલ્લાહ (સ.) ઉપર દરરોજ કચરો નાખતી હતી જ્યારે કે આપ તેના ઘર પાસેથી પસાર થતા હતા, પરંતુ આપે કદી તેના પર ગુસ્સો ન કર્યો.

એક દિવસ જ્યારે રસૂલલ્લાહ (સ.) તેના ઘર પાસેથી પસાર થયા ત્યારે આપની ઉપર કોઈએ કચરો ફેંક્યો નહીં.

આપ રોકાયા અને તે ઘરડી સ્ત્રીના પાડોશીને તેની ખબરઅંતર પૂછવા લાગ્યા. પાડોશીએ કહ્યું કે, “તે ઘરડી સ્ત્રી આજે બીમાર છે અને પથારીવશ છે.”

એટલે રસૂલલ્લાહ (સ.) તેની ખબરઅંતર પૂછવા તેની પાસે એટલા માટે ગયા કે બીમારોની ખબરઅંતર પૂછવી એ નેક કાર્ય છે.

પેલી ઘરડી સ્ત્રીએ વિચાર કર્યો કે રસૂલલ્લાહ (સ.) તેને ધમકી આપવા આવ્યા છે. તેણે પૂછ્યું, “મને ધમકી આપવા હું બીમાર થઈ જાઉં ત્યાં સુધી તમે કેમ રાહ જોઈ ? તમે ત્યારે કેમ ન આવ્યા કે જ્યારે હું તંદુરસ્ત હતી ?”

રસૂલલ્લાહ (સ.)એ તેને જવાબ આપ્યો કે, “હું તમને ધમકી આપવા નથી આવ્યો, પરંતુ તમારી ખબરઅંતર પૂછવા આવ્યો છું કારણ કે અલ્લાહ આપણને હુકમ કરે છે કે બીમારોની દેખભાળ કરો.”

પેલી ઘરડી સ્ત્રી આશ્ચર્યમાં પડી ગઈ. તેણે રસૂલલ્લાહ (સ.) સાથે આવું અભદ્ર વર્તન કર્યું તેમ છતાંય રસૂલલ્લાહ (સ.) તેની સાથે કેટલી બધી રહેમદિલીથી વર્તી રહ્યા છે ! તેણે નક્કી કરી લીધું કે તે હવે રસૂલલ્લાહ (સ.)નું આજ્ઞાપાલન કરશે અને તે મુસલમાન થઈ ગઈ.

આ વાત બતાવે છે કે બીમારોની ખબરઅંતર પૂછવી કેટલું મહત્ત્વનું છે. તમે બીમારોને ખુશી આપી શકો છો અને જ્યારે તેઓ તંદુરસ્ત થઈ જાય તો તેઓ તમને યાદ રાખશે અને તમારી સાથે વધારે મોહબ્બત કરશે.

શું તમે ક્યારેય બીમાર પડ્યા છો ? અને હોસ્પિટલમાં દાખલ થયા છો ?

જો હા, તો જ્યારે લોકો તમને મળવા આવતા હતા તો તમને કેવું સારું લાગતું હતું અને જ્યારે તેઓ તમને ભેટ આપતા હતા તો તમને કેવું સારું લાગતું હતું ?

તમને તે ખુશી શા માટે થતી હતી ?

સબક 8 : લોકોની જરૂરિયાત પૂરી કરવી

ભાગ - ૧

જરૂરિયાત એટલે કોઈ વસ્તુની કોઈ માણસ ઈચ્છા ધરાવતો હોય અથવા તો કોઈ વસ્તુ તેના જીવતા રહેવા માટે જરૂરી બની જાય તેને જરૂરિયાત કહેવાય છે. ખોરાક અને પાણી દરેક સજીવ માટે પાયાની જરૂરિયાત છે.

જ્યારે આપણી પાસે કોઈ વસ્તુ હોય અને અન્ય લોકો પાસે ન હોય તો આપણે કોશિશ કરવી કે આપણી વસ્તુને બીજા લોકોમાં વહેંચીએ કે જેથી તેમની જરૂરિયાત પૂરી થાય.

જરૂરિયાત જુદા જુદા પ્રકારની હોય છે. જો કોઈ માણસ ગરીબ હોય તો આપણે તેની મદદ પૈસા આપીને કરી શકીએ છીએ.

કેટલાક લોકો અપંગ હોય તેઓ આપણી જેમ સહેલાઈથી બધાં કાર્યો ન કરી શકતા હોય તો તેમની જરૂરિયાત પૈસો નથી, તેમની જરૂરિયાત મિત્રતા અને સહાનુભૂતિ છે. આપણે તેવા લોકોની મશ્કરી ન કરવી જોઈએ, પરંતુ સામે ચાલીને તેમનાથી મિત્રતા કરવી જોઈએ કે જેથી તેમને એહસાસ થાય કે તેઓ આપણામાંના છે, જુદા નથી.

કેટલાક લોકો એવા હોય છે કે જેમની અંદર આત્મવિશ્વાસની કમી હોય છે અને વારંવાર બૂલો કરતા જ હોય છે. તેમની મશ્કરી કરવાને બદલે આપણે તેમની મદદ કરવી જોઈએ અને તેમને પ્રોત્સાહન આપવું જોઈએ. જ્યારે તેઓ ભૂલ કરે તો તેમને મોણાં ન મારો પરંતુ તેમને બતાવો કે તેમના કામમાં સુધાર કેવી રીતે આવી શકે છે. તેમની જરૂરિયાત, તેમને માર્ગદર્શન આપનારા સાચા મિત્રોની.

કેટલાક અન્ય લોકો એટલા ખુશનસીબ નથી હોતા કે તેમની સંભાળ રાખવા માટે માબાપ, મિત્રો કે કુટુંબ હોય. ન તો ઈસ્લામ સમજાવવા માટે કોઈ તેમની પાસે હોય છે. વળી કેટલાકનાં માબાપ હોય છે, પરંતુ તેઓ તેમને ઈસ્લામની સાચી હિદાયત નથી કરતાં.

જ્યારે એવા લોકો આપણા મિત્રો હોય અને આપણને ખોટી શિખામાણ આપે. દા.ત., ગાયન સાંભળવાં, ખરાબ ફિલ્મો જોવી, એવું ખાવાનું ખાવું કે જે ન ખાવું જોઈએ, વગેરે, તો આપણે શું કરવું જોઈએ ? આપણે તેમને સમજાવવા જોઈએ કે આપણે આ બધાં કાર્યો ન કરવાં અને ઈસ્લામના રસ્તાની હિદાયત કરવી જોઈએ કે જેથી તેઓ અલ્લાહની રઝામાં રાજી ખુશીથી જીવી શકે.

જેને પણ આપણે જાણતા હોઈએ તેની આપણે કોઈને કોઈ રીતે મદદ કરવી જોઈએ. જ્યારે આપણે બીજા લોકોની ત્રુટીઓ અથવા સમસ્યાઓ જોઈએ ત્યારે આપણે પોતાની જાતને જોવી જોઈએ અને ધ્યાન રાખવું જોઈએ કે આપણી અંદર તેવી ત્રુટીઓ ન આવે. જો આપણી અંદર તેવી ત્રુટીઓ હોય તો આપણે પોતાની જાતને સુધારી લેવી જોઈએ.

ભાગ - ૨

હક્કુન્નાસ :

‘હક્ક’ એટલે કે અધિકાર. દા.ત., કોઈ પણ વ્યક્તિનો કોઈ પણ વસ્તુ પ્રાપ્ત કરવાનો અથવા મિલકત તરીકે ધરાવવાનો અધિકાર.

‘અન્નાસ’ એટલે કે લોકો અથવા માણસો.

આ શબ્દો ઉપરથી એમ કહી શકાય કે હક્કુન્નાસ એટલે કે લોકોના અધિકારો. બધા લોકોના કેટલાક અધિકારો હોય છે કે જે અત્યંત જરૂરી હોય છે અને તે અધિકારોને તેમની પાસેથી લઈ શકાય નહીં.

જો મારી પાસે કોઈ યતીમની મિલકત હોય તો યતીમનો એ અધિકાર છે કે જ્યારે એ બાલિગ થઈ જાય તો પોતાની મિલકતનો કબજો લઈ લે. હું એ મિલકતનો અમાનતદાર છું. માટે તે મિલકતને વાપરી શકું નહીં અને તેનો ફાયદો ઉઠાવી શકું નહીં.

અલ્લાહ આદિલ અને રહમાન અને રહીમ છે. માટે ઈન્શાઅલ્લાહ તે આપણા એવા ગુનાની મગફરત કરશે કે જે આપણે તેના વિરુદ્ધ કર્યા હોય. શરત એ છે કે આપણી તોબા સાચી હોવી જોઈએ, પરંતુ અલ્લાહ આપણા એવા ગુનાને કેવી રીતે બક્ષી દે કે જે આપણે કોઈ બીજાની વિરુદ્ધ કર્યો હોય ? આ તો અલ્લાહના અદ્ભૂત વિરુદ્ધની વાત થઈ. આપણે હક્કુન્નાસ એટલે કે લોકોના અધિકારો છીનવી લીધા હોય તો આપણી મગફરત ક્યારેય ન થઈ શકે જ્યાં સુધી કે જે લોકોના અધિકારો આપણે લઈ લીધા છે તે લોકો આપણને માફ ન કરે.

બીજો સવાલ એ છે કે આપણાં ક્યાં કાર્યોના લીધે હક્કુન્નાસ છીનવાય છે ?

કોઈ પણ માણસનો તમારા ઉપર અધિકાર છે ભલે પછી તે તમારી સામે હાજર ન હોય. કલ્પના કરો કે તમે એવી જગ્યાએ છો કે જ્યાં લોકો ભેગા થયા છે અને તમે બીજા લોકો સાથે વાતચીત કરી રહ્યા છો. હવે કલ્પના કરો કે એ જ જગ્યાએ કે જ્યાં લોકો ભેગા થયા છે ત્યાં તમે પોતે નથી, હવે તમને અધિકાર છે કે એ જગ્યાએ લોકો વાતચીત કરતાં કરતાં તમારું અપમાન ન કરે અને

તમને બદનામ ન કરે. આનો અર્થ એ કે જ્યારે કોઈ એવી ગીબત કરે અથવા એવી તોહમત લગાવે અથવા એવો ફિત્નો ઊભો કરે કે જેમાં તમારું નામ લેવામાં આવી રહ્યું હોય તો તમારા વિરુદ્ધ ગુનો થઈ રહ્યો છે.

આવા ગુનાની માફી ન મળે જ્યાં સુધી કે તમે તેને માફ ન કરી દો. આવા અપ્રિય પરિણામોના કારણે આપણે એવા ગુના કરવાથી બચવું જોઈએ કે જેમાં બીજાના અધિકારો છીનવાઈ જાય. આ વાત બતાવે છે કે ઈસ્લામ એવો મઝહબ છે કે જે ન કેવળ એ કે વ્યક્તિને ફાયદો પહોંચાડે છે, બલ્કે આખાને આખા સમાજને ફાયદો પહોંચાડે છે. ઈસ્લામ સિવાય બીજી કઈ જગ્યા છે કે જ્યાં તમને એવા કાયદા મળે કે જે તમને બીજાઓનું અપમાન કરવાથી રોકે અને જાહેરમાં અને ખાનગીમાં બીજાની ઈજ્જતની સુરક્ષા કરે ?

હકકુન્નાસની તમારી જવાબદારી મૃત્યુ પછી પણ તમારા માથા પર જ રહે છે.

ઈસ્લામ આપણને સલાહ આપે છે કે આપણે કોઈ માણસનો હક છીનવી લીધેલો હોય તો તેના મૃત્યુ પહેલાં આપણે તેની માફી માગી લેવી જોઈએ. જો તે માણસ આપણને માફ કર્યા પહેલાં જ મૃત્યુ પામી જાય તો આપણી પાસે મગ્ફેરતનો કોઈ જ રસ્તો ખુલ્લો રહેતો નથી અને આપણો ગુનો કયામતના દિવસ સુધી આપણા માથે રહેશે.

આવો ગુનો કેટલો બધો ખતરનાક હોઈ શકે. આપણે હકકુન્નાસ છીનવી લીધા હોય તો અલ્લાહ આપણી મગફેરત નહીં કરે. અલ્લાહ પોતે ફરમાવે છે કે એવા ગુનાને અલ્લાહ ત્યારે જ માફ કરશે જ્યારે કે આપણને સામેવાળો માણસ માફ કરી દે, પછી ભલેને તે માણસ મુસ્લિમ હોય કે ગેરમુસ્લિમ હોય, ગુનેગાર હોય કે મોમિન હોય.

સબક 9 : સારી નિયત

જ્યારે તમે કોઈ કામ કરવાની નિયત કરો તો તેનો અર્થ એ થાય છે કે તમને ખબર છે કે તમે શું કરી રહ્યા છો અને શા માટે કરી રહ્યા છો.

ઈસ્લામમાં બધાં કાર્યોમાં નિયત મહત્વનો ભાગ ભજવે છે કારણ કે જો નિયત સ્પષ્ટ ન હોય તો કોઈ પણ કાર્ય કરવું નિરર્થક છે.

કલ્પના કરો કે કોઈ નમાઝ પઢી રહ્યો છે. તે નમાઝના અરકાન સાચી રીતે અદા કરી રહ્યો હોય તો પણ શક્ય છે કે તેની નમાઝ કબૂલ ન થાય. તે એટલા માટે કે જ્યારે આપણે નમાઝ પઢતા હોઈએ છીએ તો એનાં ઘણાં કારણો હોઈ શકે છે.

કેટલાંક કારણો આ પ્રમાણે છે :

- અલ્લાહની રજા ખાતર.
- લોકોને દેખાડવા ખાતર.
- માબાપના ઠપકાથી બચવા ખાતર.

દેખીતી રીતે પહેલા નંબરની નિયત જ કબૂલ થશે.

આપણા દરેક નેક કાર્ય પાછળ નેક નિયત હોવી જરૂરી છે.

રસૂલલ્લાહ (સ.)ની હદીસ છે કે, “કાર્યો તેની નિયત પ્રમાણે હોય છે.”

તેનો અર્થ એ કે આપણે જે પણ કાર્ય કરીએ એના ગુનાનો અથવા સવાબનો આધાર એના ઉપર છે કે આપણે તે કાર્ય શા માટે કરી રહ્યા છીએ.

આનો બીજો દાખલો એ છે કે તમે ઘણા બધા લોકોની સામે ઘણા બધા પૈસા દાનમાં આપી દો. આવું કરવું સાચું છે કે ખોટું તે તમારી નિયત ઉપર આધારિત છે. જો તમે એટલા માટે દાન આપી રહ્યા હો કે લોકો જોઈ લે કે તમે કેટલા બધા માલદાર અને રહેમદિલ છો તો તમારું આવું કરવું અલ્લાહની નજરમાં કોઈ કિંમત ધરાવતું નથી, પરંતુ જો તમે લોકોની સામે એટલા માટે દાન આપો કે બીજા લોકો પણ આ નેક કાર્ય કરવા માટે પ્રેરણા લે તો અલ્લાહની નજરમાં આવા કાર્યોની કિંમત ઘણી મોટી છે.

માટે જ આપણે કોઈ પણ કાર્ય કરતા હોઈએ તો એની પાછળ આપણી કોઈ નેક નિયત હોવી જરૂરી છે.

જો આપણે સારી રીતે વિચારી લઈએ કે આપણે શું કરવા જઈ રહ્યા છીએ તો નિયત કરવા માટે આપણે કોઈ શબ્દો ઉચ્ચારવાની જરૂર નથી.

આપણે જે કંઈ કરીએ તેની પાછળ આપણા મનમાં ફક્ત એક જ નિયત હોવી જોઈએ અને તે છે, કુર્બતન ઈલ્લાહની.

સબક 10 : તહારત અને નજસત (પાકીઝગી અને નાપાકી)

સ્વચ્છ રહેવું એટલે ગંદકીથી દૂર રહેવું. પાક રહેવું એટલે ઈસ્લામના હુકમ પ્રમાણે પવિત્ર રહેવું. આ બન્ને શબ્દોમાં ઘણો ફેર છે.

જો તમે નાહી લો, નવાં કપડાં પહેરી લો, કપડાં ઉપર સારી ખુશ્બૂ લગાવી લો તો તમે સ્વચ્છ થઈ જશો. પછી જો તમે પાયખાનામાં ચાલ્યા જાઓ અને પાણી વડે નજસતને દૂર ન કરી લો તો તમે કદાચ સ્વચ્છ રહેવાના, પરંતુ તાહિર અથવા પાક નહીં રહો.

જ્યારે આપણે પાયખાનામાં જઈએ તો આપણે બે વાર અથવા તો ત્રણ વાર પોતાને ધોઈ લેવું જોઈએ. આવી રીતે આપણે તાહિર થઈ જઈશું.

હંમેશાં તહારતની સ્થિતિમાં રહેવું ઘણી સારી ટેવ છે.

આપણા આઠમા ઈમામ (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “સ્વચ્છતા અને તહારત નબીઓની સુન્નતોમાંથી છે.”

રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “સ્વચ્છતા અને તહારત ઈમાનનો ભાગ છે.”

ઈસ્લામની કેટલીક પ્રક્રિયાઓ એવી છે કે જે આપણને એક જ સમયે તાહિર અને સ્વચ્છ રહેતાં શિખવાડે છે, તે આ પ્રમાણે છે :

વુઝૂ :

ઈસ્લામ આપણને શિખવાડે છે કે નમાઝ પઢતાં પહેલાં પોતાને ધોઈ લેવું જોઈએ. ધોવાની આ પ્રક્રિયાને વુઝૂ કહેવામાં આવે છે.

વુઝૂ પાછળનાં કેટલાંક કારણો આ પ્રમાણે છે :

- વુઝૂ આપણને સાફ રાખે છે.
- તે આપણો થાક ઊતારે છે અને આપણને એકાગ્રતામાં અને સ્પષ્ટ રીતે વિચાર કરવામાં મદદરૂપ થાય છે.

ગુસ્લ :

ગુસ્લ એટલે રૂહાની સફાઈની નિયતની સાથે આખા શરીરની સફાઈ કરવી.

કેટલીક વખતે ગુસ્લ વાજિબ થઈ જાય છે. દા.ત., મસે મય્યતનું ગુસ્લ, એટલે આપણે મય્યતને સ્પર્શ કર્યો હોય તેના પછીનું ગુસ્લ. એનો અર્થ એ કે નમાઝ પઢતાં પહેલાં તમારે ગુસ્લ કરવું જરૂરી થઈ જાય છે.

દરરોજનું નાહવું :

ઈસ્લામ એક એવો મઝહબ છે કે ન કેવળ એ કે આપણને રૂહાનિયતની રીતે પાક રહેવાનું કહે છે, પરંતુ શારીરિક રીતે આપણને સાફ સુથરા રહેવાનું પણ કહે છે. તમારે શરીર સાફ રાખવા માટે દરરોજ નાહવું જોઈએ.

મોઢું ધોવું અને દાંતની સફાઈ કરવી :

સવારે ઊઠીને તમારે મોઢું ધોવું જોઈએ અને તમારે દાંતને બ્રશ કરવો જોઈએ. તેનાથી તમારી અંદર તાજગી આવશે અને આખી રાતની ઊંઘના લીધે જે સફાઈની જરૂર પેદા થઈ હશે તે પૂરી થઈ જશે.

રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “દાંતની સફાઈ તમારા ઉપર ફરજ છે કારણ કે તેનાથી તમારું મોઢું પાક થઈ જાય છે અને તમને અલ્લાહની રઝા પ્રાપ્ત થાય છે અને તમારી આંખોની રોશની

વધી જાય છે. ખરેખર જમ્યા પછી મોઢાની સફાઈ ન કરવાથી જે દુર્ગંધ આવે છે તેનાથી ફરિશ્તાઓ નફરત કરે છે.”

કપડાંની સફાઈ :

મુસલમાને ક્યારેય પણ મેલાં કપડાં પહેરવાં ન જોઈએ. એનો અર્થ એ નથી કે તમારે તમારાં સૌથી સારાં અને સૌથી મોંઘાં કપડાં પહેરવાં, એનો અર્થ એ છે કે જો તમારી પાસે એક જોડ કપડાં હોય તો પણ તમારે તેમને સાફ સુથરાં રાખવાં જોઈએ.

જ્યારે તમે કપડાં પહેરો તો પોતાની જાત માટે પહેરો, લોકો સામે પ્રભાવ પાડવા નહીં.

નાખ કાપવા :

તમારે નિયમિત નાખ કાપવા જોઈએ. નાખ સતત વધતા જ રહે છે અને જલ્દીથી મેલા થઈ જાય છે.

જો તમારા નાખ લાંબા હશે તો તેની નીચે ધૂળ જામી જશે. જ્યારે તમે જમવા બેસશો ત્યારે તમે એ ધૂળને મોઢામાં લેશો અને એ તમારા પેટમાં પહોંચી જશે. આ તમારા સ્વાસ્થ્ય માટે હાનિકારક છે અને ઘણી બધી બીમારીઓ પેદા કરે છે.

વાળનું ધ્યાન રાખવું :

આપણે વ્યવસ્થિત પાંચી પાડીને નિયમિત વાળ ઓળવા જોઈએ. આપણે ક્યારેય પણ વાળને અસ્તવ્યસ્ત અને વિખરાયેલા રાખવા ન જોઈએ.

રસૂલભલાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “જો તમે તમારા વાળનું ધ્યાન રાખી શકતા ન હો તો તમારે મુંડન કરાવી લેવું જોઈએ.”

આ વાત આપણને બતાવે છે કે વાળનું ધ્યાન રાખવું કેટલું મહત્ત્વનું છે. એનો અર્થ એ નથી કે તમે આખો દિવસ વાળ ઓળવામાં જ કાઢો પરંતુ તમારે વાળને સાફ સુથરા રાખવા જોઈએ.

ઉપરોક્ત ચર્ચામાંથી એક મહત્ત્વનો મુદ્દો એ નીકળે છે કે ઈસ્લામે આપણને શિખવ્યું છે કે આપણા શરીરને સાફ સુથરું રાખીએ કારણ કે સફાઈના લીધે આપણું શરીર સ્વસ્થ રહે છે.

જો આપણે આપણા શરીરનું ધ્યાન ન રાખીએ તો આપણે અનેક પ્રકારની બીમારીઓમાં સપડાઈ જઈએ. જો તમે તમારા શરીરને સાફ સુથરું રાખશો તો તમારી અંદર ઉત્સાહ અને તાજગી પેદા થશે.

આવી રીતે ઈસ્લામમાં આપણને શિખવવામાં આવ્યું છે કે આપણે આપણા નફ્સને પણ પાક રાખીએ કારણ કે નફ્સની પાકીઝગી નફ્સને સ્વસ્થ રાખે છે.

સબક 11 : મહેનત

મહેનત એટલે આપણા કામની અંદર એકાગ્રતા રાખવી અને પરિશ્રમ કરતા રહેવું જ્યાં સુધી કે તે કામ પૂરું ન થઈ જાય.

બધાએ અંગ્રેજીની આ કહેવત સાંભળી હશે, If at first you don't succeed, then try again. “જો તમે પહેલી કોશિશમાં સફળ ન થાઓ તો ફરી કોશિશ કરો અને કોશિશ કરતા જ રહો.”

ઈસ્લામ મહેનતમાં માને છે. જો તમે કોઈ કાર્ય પાછળ મહેનત કરશો તો તમને સફળતા મળીને જ રહેશે.

અંગ્રેજીમાં બીજી પણ આ એક કહેવત છે, It is better to have tried and failed than not to have tried and failed. “સદંતર કોશિશ ન કરવા કરતાં તો કોશિશ કરીને નિષ્ફળ જવું વધારે સારું છે.”

મોમિન માટે જરૂરી છે કે અન્ય લોકો કરતાં વધારે મહેનત કરે, તે એટલા માટે કે અન્ય લોકો ફક્ત દુનિયા માટે મહેનત કરતા હોય છે. દા.ત., ભોજન માટે, ઘર માટે, પૈસા માટે, કુટુંબ માટે વગેરે.

પરંતુ મોમિન માટે જરૂરી છે કે તે દુનિયા અને આખરેત બન્ને માટે મહેનત કરે.

આખરેત માટે મહેનત કરવાની રીત :

- દુનિયામાં નેકી કરવી.
- સમયસર નમાઝ પઢવી અને
- જરૂરતમંદોની મદદ કરવી.

આપણા એક ઈમામ એક ખેતરમાં કામ કરી રહ્યા હતા. સૂરજના તાપમાં જમીન ખોદી રહ્યા હતા. આપ ઘણી મહેનત કરી રહ્યા હતા.

એક માણસ આપની નજીકથી પસાર થયો અને તેણે ઈમામ (અ.)ને પરસેવો પાડતા અને જમીન ઉપર મહેનત કરતા જોયા.

તેણે ઈમામ (અ.)ને કહ્યું, “યબ્ન રસૂલલ્લાહ ! શું આપને આવી મહેનત કરવામાં સંકોચ નથી થતો ?”

ઈમામ (અ.)એ કામ કરતાં કરતાં તેની તરફ જોયું અને ફરમાવ્યું, “મને શા માટે સંકોચ થાય ? એવું તો મેં શું કર્યું છે ?”

પેલા માણસે જવાબ આપ્યો, “આપ દુનિયા માટે આટલી બધી મહેનત કરી રહ્યા છો અને અલ્લાહને ભૂલી રહ્યા છો.”

ઈમામ (અ.)એ જવાબ આપ્યો, “હલાલ રોજી કમાવા માટે મહેનત કરવી એ સૌથી સારી ઈબાદત છે.”

આ વાત સૂચવે છે કે ઈસ્લામ એક એવો મઝહબ છે કે જે આપણને સંતુલિત જીવન જીવવામાં મદદરૂપ થાય છે.

ઈસ્લામના નિયમો ફક્ત તિલાવત અને નમાઝ ઉપર આધારિત નથી, પરંતુ મહેનત અને રોજી ઉપર આધારિત છે.

સબક 12 : લોકોની લાગણી દુભાવવી

બધા લોકોની લાગણીઓ હોય છે. માણસ માટે તેની લાગણી દુભાઈ હોય એના કરતાં મોટું કોઈ દુઃખ નથી કારણ કે તેની રૂઝ આવતાં આવતાં લાંબો સમય લાગે છે.

જો તમે કોઈને પથ્થર મારો તો તેને ઈજા થશે. પથ્થર જેટલો મોટો હશે તેટલી મોટી ઈજા થશે. જો તમે તેના પગ ઉપર ઈજા પહોંચાડશો તો તે ચાલી નહીં શકે અને જો તમે તેની આંખમાં ઈજા પહોંચાડશો તો તે જોઈ નહીં શકે.

આવી જ રીતે આપણી જીભ શબ્દો ફેંકે છે અને કેટલીક વખતે આ શબ્દો પથ્થર કરતાં વધારે વાગે છે. પથ્થર વડે શરીરને ઈજા થાય છે, પરંતુ શબ્દો વડે લાગણીને ઈજા થાય છે.

કહેવત છે કે, “જીભ તલવાર કરતાં વધારે તેજ હોય છે.”

તેનો અર્થ એ છે કે ક્યારેક ક્યારેક તમારા શબ્દો કોઈને તેજ તલવાર કરતાંય પણ વધારે ઈજા પહોંચાડી શકે છે.

જો તમે કોઈને ઉપનામ આપીને બોલાવો અથવા અપમાનિત કરો અથવા મશ્કરી ઉડાડો તો તેમની લાગણી દૂભાશે. તેનાથી તેઓ દુઃખી થઈ જશે અને તેમને લાગશે કે કોઈને ય તેમની ચિંતા નથી.

એક ક્ષણ માટે વિચાર કરો કે તમે એમની જગ્યા પર હો. શું તમને આ સારું લાગશે કે કોઈ તમને ઉપનામ આપીને બોલાવે ? અને તમારું જીવન મુશ્કેલ બનાવી દે ? શું તમને આ સારું લાગશે કે જ્યારે તમે પડી જાઓ અને તમારા ઉપર કોઈ હસે અથવા તમારા વિષે કોઈ વાતો ઉડાડે ? શું તમને આ સારું લાગશે કે લોકો તમારા કુટુંબની મશ્કરી કરે અથવા તો તમારી ચામડીના રંગની મશ્કરી કરે અથવા તો તમારી રીતભાતની મશ્કરી કરે ?

ના, તમને આ સારું નહીં લાગે.

તો પછી બીજા લોકો સાથે આવું વર્તન શા માટે કરવું ?

અલ્લાહે આપણને એક સરખા પેદા કર્યા છે. કેટલાક લોકો કોઈ એક કાર્ય સારી રીતે કરી શકે છે તો કેટલાક લોકો બીજું કાર્ય સારી રીતે કરી શકે.

તો હવેથી જ્યારે પણ તમે કોઈને કાંઈ કહો પછી ભલેને તમારી નજરમાં તે ગમ્મત હોય, તે સામેવાળાની નજરમાં ગમ્મત ન પણ હોય, એટલે તે વાત કહેતાં પહેલાં સારી રીતે વિચાર કરી લેજો કે તેનાથી તેમની લાગણી તો નહીં દુભાય ને ?

પહેલાં તો સારી રીતે વિચાર કરી લો અને પછી જ જે કાંઈ કહેવું હોય તે કહો. ખરાબ વાતો ન કરો અને લોકોને નુકસાન પહોંચાડે એવા બોલ (શબ્દો) ન બોલો.

વાર્તા

રેલગાડી ઊપડી ચૂકી છે. ડબ્બામાં દરેક ઉંમરના લોકો ભરેલા છે. એમાંથી વધુને વધુ લોકો નોકરિયાત સ્ત્રી-પુરુષો છે અને કોલેજમાં જતા છોકરા-છોકરીઓ છે.

બારીની પાસે એક વૃદ્ધ માણસ તેના ૩૦ વર્ષના એક દીકરા સાથે બેઠેલો છે. ગાડી આગળ ચાલે છે એટલે દીકરો બહારનું દ્રશ્ય જોઈને ખુશ થાય છે.

પિતાજી ! જુઓ, લીલાં લીલાં ઝાડ ચાલતાં દેખાય છે તો આ દ્રશ્ય કેટલું સુંદર લાગે છે !

૩૦ વર્ષના દીકરાને આવું વર્તન કરતો જોઈને બીજા લોકો આશ્ચર્યમાં પડી જાય છે.

બધા લોકો આપસમાં એકબીજાને છાનામાના વાતચીત કરવા લાગે છે. “આ માણસ પાગલ દેખાય છે,” એક નવવિવાહિત માણસે તેની પત્નીને કહ્યું.

અચાનક વરસાદ વરસવા લાગ્યો. ખુલ્લી બારીમાંથી મુસાફરો ઉપર વરસાદની વાછટ આવવા લાગી. ૩૦ વર્ષનો દીકરો ભાવવિભોર થઈ ગયો અને પોતાના પિતાને કહેવા લાગ્યો, “જુઓ પિતાજી ! વરસાદ કેટલો સુંદર લાગે છે !”

નવવિવાહિત જોડામાં પત્નીના પોશાક ઉપર વરસાદના ટીપાં પડવા લાગ્યાં એટલે તેને ગુસ્સો આવ્યો.

તેના પતિએ દીકરાના પિતાને કહ્યું, “ઘરડા માણસ ! તમને ખબર પડતી નથી કે વાછટ આવી રહી છે ? જો તમારા દીકરાની માનસિક સ્થિતિ સારી ન હોય તો તેને પાગલખાનામાં નાખી દો અને લોકોને આવી રીતે હેરાન ન કરો.”

પેલો વૃદ્ધ માણસ થોડો અચકાયો અને પછી ધીમા અવાજે જવાબ આપ્યો, “અમે હોસ્પિટલમાંથી પાછા ફરી રહ્યા છીએ. આજે સવારે જ મારા દીકરાને રજા મળી છે. તે જન્મથી જ આંધળો હતો. ગયા અઠવાડિયે ડૉક્ટરોએ ઓપરેશન કરીને તેની આંખની રોશની પાછી

આપી. વરસાદ અને પ્રકૃતિ તેની આંખો માટે નવી નવી વસ્તુઓ છે. આના કારણે તમને તકલીફ પડી હોય તો માફ કરશો.”

બોધપાઠ :

પહેલાં સારી રીતે વિચારી લો અને પછી જ બોલો.

ઘણી વાર આવું જ બનતું હોય છે કે આપણે એમ સમજતા હોઈએ છીએ કે આપણે જ સાચા છીએ, પરંતુ જ્યારે હકીકત બહાર આવે છે ત્યારે કંઈક જુદું જ હોય છે.

સબક 13 : કકળાટ કરવો

કકળાટ કરવો એટલે મહત્ત્વ વગરની બાબતો વિષે વધારે પડતું અને સતત બોલતા રહેવું.

તમે જોશો કે જે માણસ વધારે બોલે છે, તેની વાતો પર લોકો ધ્યાન આપતા નથી, એટલે તેનું સન્માન ઓછું થઈ જાય છે. લોકો તેનાથી દૂર રહે છે. માટે તે કોઈની સાથે ગાઢ મિત્રતા કેળવી શકતો નથી. સામાન્ય રીતે તેની ગણના બાળકોમાં થાય છે.

જ્યારે માણસ વધારે બોલે છે તો તે પોતાના એબ લોકો સામે રજૂ કરી દે છે અને તેને ખબર પણ પડતી નથી.

એટલા જ માટે મૌલા અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “બેવકૂફનું દિલ તેની જીભ પાછળ હોય છે.”

આ કોલ મુબારક આપણને બતાવે છે કે બેવકૂફના ભેદની વાતો તેના બોલવાથી જાહેર થઈ જાય છે. આનાથી ઊલટું, સમજદાર માણસ અર્થ વગરની વાતો કરતો નથી.

માટે જ મૌલા અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “સમજદાર માણસની જીભ તેના દિલ પાછળ હોય છે.”

કકળાટ એવી વસ્તુ છે કે જે ઘણા લોકો વારે ઘડીએ કરતા હોય છે. કેટલાક લોકો જ્યારે ભેગા થાય છે ત્યારે અર્થહીન વાતો કરવાનું શરૂ કરી દે છે. તેઓ બીજા લોકોની વાતો કરે છે કે કોણ શું કરી રહ્યું છે અને કોણ ક્યાં જઈ રહ્યું છે. આવી વાતો ગીબત અને કિંત્ના સિવાય કાંઈ જ હોતી નથી.

તમારે કોશિશ કરવાની કે જ્યાં એવી વાતચીત ચાલતી હોય તેવા ટોળામાં ન બેસવું કારણ કે જ્યારે તમે વાતચીત કરીને ઊભા થશો ત્યારે તમને તો કોઈ ફાયદો થયો નહીં હોય, પરંતુ કોઈ બીજાના નામને અને ઈજ્જતને નુકસાન પહોંચી ગયું હશે.

હઝરત ઈસા (અ.)એ આપણને હિદાયત કરી છે કે, “તમારા શબ્દોનું મૂલ્ય એટલું સમજો કે જાણે કે સોનાના હોય.”

શું તમે તમારી સોનાની વસ્તુઓ અજાણ્યા માણસોને આપી દેશો અને તેમની સંભાળ એવી રીતે રાખશો જાણે કે ધૂળ હોય ? આવી જ રીતે તમે તમારા શબ્દોને ફેંકતા ન રહો. તેમની કિંમત અને મહત્ત્વ ઘણું વધારે છે. તે ધૂળ નથી કે જેને તમે બહાર ફેંકી દો.

કિસ્સો : હઝરત ઈમામ ઝૈનુલ આબેદીન (અ.) અને ગીબત

એક દિવસ એક માણસ કે જે આપણા ચોથા ઈમામ ઝૈનુલ આબેદીન (અ.)નો મિત્ર હોવાનો દાવો કરતો હતો, તે તેમની પાસે આવ્યો અને કહેવા લાગ્યો કે, “ફલાણો માણસ તમારા વિષે આવી ખોટી ખોટી વાતો કરે છે.”

હઝરત ઈમામ ઝૈનુલ આબેદીન (અ.)એ ફરમાવ્યું કે, “મેં તો આવી વાતો સાંભળી નથી અને જો તમે મને આ બધી વાતો કરી ન હોત તો તે મારા સુધી પહોંચી શકત પણ નહીં.”

હઝરત ઈમામ ઝૈનુલ આબેદીન (અ.)એ આગળ ફરમાવ્યું કે, “જે માણસ મારા વિષે ખોટી ખોટી વાતો કરતો હતો તે એવો હતો કે જાણે તેણે તીર ચલાવ્યું, પરંતુ તેનું તીર નિશાના ઉપર લાગ્યું નહીં, પરંતુ તમે તો એવા છો જાણે કે નિશાનથી છૂટી ગયેલા તીરને તમે જમીન પરથી ઉઠાવ્યું અને નિશાન પર મારી દીધું.”

જો ગીબત અને ફિત્તાની વાતો સાચી પણ હોય તો પણ અલ્લાહ એ પસંદ નથી કરતો કે તેનો પ્રચાર કરવામાં આવે.

ક્રિસ્તો

હઝરત મૂસા (અ.)ના જમાનામાં સખત દુષ્કાળ પડ્યો. ઘણા મહિના સુધી વરસાદ થયો નહીં. લોકોએ ઘણી દુઆઓ માગી, પરંતુ કોઈ ફાયદો થયો નહીં. જ્યારે હઝરત મૂસા (અ.)ને અલ્લાહે તૂરે સીના ઉપર બોલાવ્યા ત્યારે અલ્લાહે તેમને વાત કરી કે તેમના લોકોમાં એક માણસ એવો હતો કે જે ફિત્તો ફેલાવી રહ્યો હતો અને તે માણસના કારણે અલ્લાહ વરસાદ વરસવા દેતો ન હતો.

હઝરત મૂસા (અ.)એ અલ્લાહને સવાલ કર્યો કે, “મને બતાવો કે તે માણસ કોણ છે કે જેથી હું તેને ઠપકો આપી શકું ?” અલ્લાહે જવાબ આપ્યો કે, “અય મૂસા ! શું તમે પણ એવી જ રીતે બીજાની વાતો કરવા માગો છો કે જેની મેં બધાયને મનાઈ કરેલી છે ?

બોધપાઠ :

બીજા લોકોની ગેરહાજરીમાં તેમની ગીબત ન કરો, જો તમે સાચું કહી રહ્યા હો તો પણ.

સબક 14 : માબાપની નાફરમાની કરવી

આજની દુનિયાની આ સૌથી મોટી ખરાબી છે અને તેનું કારણ આજના નવયુવાનની કુરતા, ગેરવર્તન અને તોડફોડ કરવાની વૃત્તિ છે.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૧૫, સૂરએ બની ઈસરાઈલ, સૂરા-૧૭, આયત-૨૩

وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا^ط

(અને તારા રબે તને ફેંસલો સંભળાવ્યો કે તેના સિવાય કોઈની ઈબાદત ન કરો અને માબાપ સાથે એહસાન કરો.)

આ આયતથી જાણવા મળે છે કે માબાપની ફરમાબરદારી કરવી કેટલી મહત્વની છે અને તેમની નાફરમાની કરવી ખરેખર હરામ છે.

સવાલ : આપણે આપણા માબાપની ફરમાબરદારી શા માટે કરવી જોઈએ ?

જવાબ : આપણા માબાપ આપણાથી ઉંમરમાં મોટાં છે, એટલે તેમને અનુભવ પણ આપણા કરતાં વધારે છે. તેમણે આપણા માટે ઘણો ભોગ આપ્યો છે. તેઓ હંમેશાં આપણા ફાયદાનું જ વિચારે છે, માટે જ્યારે એ આપણને કંઈ કહે છે ત્યારે તે આપણા ભલા માટે જ કહેતા હોય છે.

અલ્લાહે પોતાના એક નબીને ફરમાવ્યું, “મને મારી ઈજ્જતની કસમ, જેણે પોતાના માબાપની નાફરમાની કરી, જો તે મારી પાસે નબીઓના આમાલ લઈને આવે તો પણ હું તેના આમાલને કબૂલ નહીં કરું.”

જો આપણે આપણા માબાપની નાફરમાની કરીએ તો આપણે અલ્લાહની નાફરમાની કરી રહ્યા છીએ, એટલે આપણે ક્યારેય કોઈની ફરમાબરદારી કરી શકવાના નથી. તેનો અર્થ એ કે આપણે કોઈ કાયદા ઉપર ચાલવા માગતા જ નથી અને મનમાની કરવા માગીએ છીએ.

પશ્ચિમી દુનિયામાં આજે આવું જ બની રહ્યું છે. ઓલાદ પોતાની ઈચ્છાઓની પેરવી કરીને બગડી જાય છે અને ઉગ્ર બની જાય છે અને આજની ઓલાદ પોતાના માબાપની નાફરમાની કરી રહી છે, માટે તેઓ માબાપની સાથે સદવર્તન કેવી રીતે કરવું તે શીખી ન શક્યા અને એ જ કારણે જ્યારે તેઓ પોતે જ ભવિષ્યમાં માબાપ બનશે તો તેઓ પોતાની ઓલાદની સાથે સદવર્તન નહીં કરી શકે.

આ બતાવે છે કે માબાપની નાફરમાની કરવાથી આપણે આપણું જીવન બગાડી રહ્યા છીએ કારણ કે આવી રીતે તો ભવિષ્યમાં આપણી ઓલાદ પણ આપણી સાથે એવી નાફરમાની કરશે.

મૌલા અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “તમે તમારા પિતાનો આદર કરો અને તમારો દીકરો તમારો આદર કરશે.”

કિસ્સો : હઝરત ઈમામ ઝૈનુલ આબેદીન (અ.) અને માબાપનો આદર

આપણા ચોથા ઈમામ ઝૈનુલ આબેદીન (અ.) ઘણા રહેમદિલ અને સાબિર હતા. તેઓ ક્યારેય ગુસ્સો કરતા ન હતા અને હંમેશાં હસતા મોઢે રહેતા હતા.

એક દિવસ હઝરત ઈમામ ઝૈનુલ આબેદીન (અ.) પોતાના સહાબીઓ સાથે એક રસ્તા ઉપર જઈ રહ્યા હતા.

ઈમામ ઝૈનુલ આબેદીન (અ.)એ જોયું કે એ જ રસ્તા ઉપર એક વૃધ્ધ માણસ મોટો ભાર લઈને ચાલી રહ્યો હતો અને તેનો દીકરો તેની સાથે ખાલી હાથે ચાલી રહ્યો હતો. આ જોઈને હઝરત ઈમામ ઝૈનુલ આબેદીન (અ.) દુઃખી થઈ ગયા અને આપનો ચહેરો મુબારક ગુસ્સાથી લાલ થઈ ગયો.

તેમના સહાબીઓ હઝરત ઈમામ ઝૈનુલ આબેદીન (અ.)નો ગુસ્સો જોઈને આશ્ચર્યમાં પડી ગયા. કારણ કે તેમણે પહેલાં કદીય પણ ઈમામ (અ.)ને ગુસ્સામાં જોયા ન હતા. તેમણે હઝરત ઈમામ (અ.)ને ગુસ્સાનું કારણ પૂછ્યું.

ઈમામ (અ.)એ જવાબ આપ્યો, “મેં જ્યારે જોયું કે પિતા આટલો મોટો ભાર લઈને ચાલી રહ્યો છે અને દીકરો પિતાની મદદ કર્યા વગર ખાલી હાથે ચાલી રહ્યો છે ત્યારે મને ગુસ્સો આવી ગયો.”

રિવાયતમાં છે કે રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “જેણે પોતાના માબાપને રાજી કર્યા તેણે ખરેખર અલ્લાહને રાજી કર્યો અને જેણે પોતાના માબાપને નારાજ કર્યા તેણે ખરેખર અલ્લાહને નારાજ કર્યો.”

બીજી રિવાયતમાં છે કે રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “જે માણસ એવી રીતે સવારે ઊઠે કે તેના માબાપ તેનાથી રાજી હોય તો તેના માટે જન્નતના બે દરવાજા ખોલી દેવામાં આવે છે.”

એક માણસ રસૂલલ્લાહ (સ.) પાસે આવ્યો અને કહેવા લાગ્યો કે મારા માબાપ મોટી ઉંમરના છે અને તેઓ મારાથી ઘણી મોહબ્બત રાખે છે એટલે મને જિહાદ પર જવાની રજા આપતા નથી.

આટલું સાંભળીને રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું, “તમારા માબાપની સાથે રહો કારણ કે કસમ છે એની કે જેના કબજામાં મારો જીવ છે, માબાપની એક દિવસ અને એક રાતની મોહબ્બત તમારા માટે એક વર્ષની જિહાદ બરાબર છે.”

હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “અલ્લાહ એવા માણસની નમાઝને કબૂલ કરતો નથી કે જે પોતાના માબાપને ગુસ્સાની નજરથી જુએ છે, જો તેના માબાપ જલિમ હોય તો પણ.”

બોધપાઠ :

તમારે હંમેશાં તમારા માબાપની મદદ કરવી જોઈએ, જો તેઓ તમારી મદદ માગે નહીં તો પણ.

વાર્તા : એક છોકરો અને સફરજનનું ઝાડ

ઘણા સમય પહેલાં સફરજનનું એક મોટું ઝાડ હતું. એક નાનો છોકરો તેની આજુબાજુ આવીને રમતો. ક્યારેક તે ઝાડ ઉપર ચડીને સફરજન ખાતો અને ક્યારેક તેના છાંયડામાં સૂઈ જતો. એને ઝાડ સાથે મોહબ્બત હતી અને ઝાડને તેની સાથે રમવામાં મજા આવતી હતી.

સમય વીતતો ગયો. પેલો છોકરો મોટો થઈ ગયો. હવે તે છોકરો દરરોજ તે ઝાડ પાસે રમવા આવતો ન હતો.

એક દિવસે એ છોકરો ઝાડ પાસે આવ્યો. તે દુઃખી દેખાતો હતો.

“આવો અને મારી સાથે રમો.” ઝાડે છોકરાને કહ્યું.

“હવે હું બાળક નથી રહ્યો, હવે હું ઝાડની આજુબાજુ રમતો નથી,” છોકરાએ જવાબ આપ્યો.

“મારે રમકડાં જોઈએ છે અને રમકડાં માટે પૈસા જોઈએ છે.”

“માફ કરજો, મારી પાસે પૈસા તો નથી, પરંતુ તમે મારાં સફરજન તોડી દો અને તેને વેચી દો એટલે તમારી પાસે પૈસા આવી જશે.”

છોકરો ખુશ થઈ ગયો. તેણે બધાં સફરજન તોડી દીધાં અને ખુશી ખુશી ચાલ્યો ગયો. તે પછી તે ક્યારેય ન દેખાયો. ઝાડ દુઃખી થઈ ગયું.

એક દિવસ એ જ છોકરો કે જે હવે મોટો માણસ બની ચૂક્યો હતો, તે પાછો આવ્યો અને તેને જોઈને ઝાડ ખુશ થઈ ગયું.

“આવો, અને મારી સાથે રમો.” ઝાડે તેને કહ્યું.

“મારી પાસે રમવાનો સમય નથી. હું મારા પરિવાર માટે કામ કરું છું. અમારે એક ઘર બનાવવું છે. શું તમે મારી મારી મદદ કરી શકો છો ?”

“માફ કરજો, મારે તો કોઈ ઘર નથી, પરંતુ તમે મારી ડાળીઓ કાપીને ઘર બનાવી શકો છો.”

આટલું સાંભળીને તે માણસે ઝાડની બધી ડાળીઓ કાપી લીધી અને ખુશી ખુશી ચાલ્યો ગયો.

ઝાડ તેની ખુશી જોઈને ખુશ થઈ ગયું, પરંતુ તે માણસ ફરીથી ક્યારેય પાછો ન આવ્યો. ઝાડ પાછું એકલું પડી ગયું અને દુઃખી થઈ ગયું.

ઉનાળાના એક દિવસે એ માણસ ફરી પાછો આવ્યો. ઝાડ તેને જોઈને ખુશ થઈ ગયું.

“આવો, અને મારી સાથે રમો.” ઝાડે તેને કહ્યું.

“હું ઘરડો થઈ રહ્યો છું. મારે થાક ઊતારવા નદીમાં હોડી ચલાવવી છે. શું તમે મને હોડી આપી શકો છો ?” પેલા માણસે ઝાડને કહ્યું.

“મારા થડની હોડી બનાવી દો તમે તેમાં બેસીને દૂર દૂર સુધી જઈ શકશો અને તમારો થાક ઊતરી જશે,” એટલે એ માણસે ઝાડનું થડ કાપી લીધું અને તેનાથી હોડી બનાવી દીધી. તે હોડીમાં બેસીને દૂર ચાલ્યો ગયો અને લાંબા સમય સુધી ફરી ક્યારેય પાછો ન દેખાયો. ઘણાં વર્ષો પછી તે માણસ પાછો આવ્યો.

“માફ કરજો, મારા દીકરા ! પણ હવે મારી પાસે તમારા માટે કંઈ નથી. હું તમને સફરજન નહીં આપી શકું.” ઝાડે કહ્યું.

“કોઈ વાંધો નથી, મારે બચકું ભરવા માટે દાંત પણ નથી.” પેલા માણસે જવાબ આપ્યો.

“મારી પાસે તમે ઉપર ચડી શકો એવું થડ પણ નથી.”

“હું તેના માટે પણ ઘણો મોટો થઈ ગયો છું.” પેલા માણસે કહ્યું.

“હવે હું તમને કાંઈ જ નહીં આપી શકું. હવે મારી પાસે ફક્ત સૂકાઈ ગયેલાં મૂળ બચેલાં છે.” ઝાડે રડતાં રડતાં કહ્યું.

“હવે મારે કોઈ વસ્તુની જરૂર નથી. બસ, આરામ કરવા માટે એક જગ્યા જોઈએ છે. હું આટલા બધા વર્ષોની મહેનતથી થાકી ગયો છું.” પેલા માણસે કહ્યું.

“સારું, જૂના ઝાડનાં મૂળ તેના ઉપર સૂઈ રહેવા માટે ઘણાં સારાં હોય છે. મારી પાસે આવ, અને આરામ કર.” ઝાડે કહ્યું.

પેલો માણસ પાસે આવીને મૂળ ઉપર આરામ કરવા લાગ્યો. ઝાડ ખુશ થઈ ગયું અને ખુશીના કારણે તેનાં આંસુ વહેવા લાગ્યા.

આ વાર્તા બધા માટે છે. ઝાડ જાણે કે આપણાં માબાપ છે. જ્યારે આપણે નાના હતા તો આપણને આપણા માબાપની સાથે રમવાની મજા આવતી હતી.

જ્યારે આપણે મોટા થઈએ છીએ ત્યારે આપણે તેમણે છોડી દઈએ છીએ અને જરૂરિયાતના સમયે અથવા તો મુશ્કેલીના સમયે જ પાછા આવીએ છીએ.

ગમે તેવી પરિસ્થિતિમાં માતાપિતા ઓલાદ માટે હાજર જ હોય છે અને ઓલાદની ખુશી માટે બધું આપી દેવા તૈયાર હોય છે.

તમને કદાચ એવું લાગે કે પેલા બાળકે ઝાડની સાથે દુષ્ટતા કરી, પરંતુ આપણે બધા આપણા માબાપની સાથે આવું જ વર્તન કરતા હોઈએ છીએ. આપણે તેમનું મહત્ત્વ સમજતા નથી અને જે કંઈ તેઓ આપણા માટે કરે છે એની પ્રશંસા કરતા નથી અને આવું કરતાં કરતાં ઘણું મોડું થઈ જાય છે.

સબક 15 : જુઠ્ઠું બોલવું

જુઠ્ઠું બોલવું એટલે જાણી જોઈને કોઈ ખોટી વાત કહેવી.

આપણે બધા જાણીએ છીએ કે જુઠ્ઠું બોલવું તે ગુનાહે કબીરા છે, પરંતુ ખોટી વાત તો એ છે કે આપણને ખબર જ હોતી નથી કે આપણે કેટલી બધી વખત જુઠ્ઠું બોલતા હોઈએ છીએ.

આપણા છઠ્ઠા ઈમામ (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “ઘણા બધા નાના નાના ગુનાઓની તોબા કરવી એ એક મોટા ગુનાની તોબા કરવા કરતાં વધારે મુશ્કેલ હોય છે.”

તમને એ વાર્તા તો યાદ જ હશે કે જેમાં બે માણસો ઈમામ (અ.) પાસે પોતાના ગુનાઓની તોબા કરવા માટે આવે છે.

રસૂલુલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “જુઠ્ઠાણાને છોડી દો અને સાચું બોલવાને તમારી ટેવ બનાવી દો.”

એક અન્ય હદીસ છે કે, “જે માણસને જુઠ્ઠું બોલવાની ટેવ હોય છે તે પોતાની ટેવ છોડી ન દે ત્યાં સુધી મુનાફિક હોય છે.”

જુઠ્ઠું બોલવું હરામ છે કારણ કે આવી રીતે તમે બીજને છેતરો છો. લોકો શા માટે જુઠ્ઠું બોલે છે, તેનાં ઘણાં કારણો છે.

કેટલાંક કારણો આ પ્રમાણે છે :

- મુશ્કેલીમાંથી છૂટી જવાના બહાના ખાતર.
- પોતાને જે જોઈતું હોય તે બીજને છેતરીને પ્રાપ્ત કરી લેવા ખાતર.
- બીજને મુશ્કેલીમાં નાખવા ખાતર.

તમે જુઓ છો તેમ ઉપરોક્ત કારણો ખોટાં છે. જો તમે ખરેખર એવું કાર્ય કર્યું હોય કે જે તમને મુશ્કેલીમાં નાખી દે તો તમારે તેનો સ્વીકાર કરી લેવો જોઈએ અને જુઠ્ઠું બોલીને તેની જવાબદારીમાંથી છૂટી જવાની કોશિશ ન કરવી જોઈએ.

કુરઆને મજીદ આપણને જુઠ્ઠું ન બોલવાનો હુકમ કરે છે.

પારા-૧, સૂરએ બકરહ, સૂરા-૨, આયત-૪૨

وَلَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُوا الْحَقَّ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ

(અને સત્યને અસત્યનો પોશાક ન પહેરાવો અને સત્યને ન છૂપાવો જ્યારે કે તમે જાણતા હો.)

રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “જુદ્દા માણસની મિત્રતાથી ચેતતા રહો કારણ કે તે મૃગજળની માફક છે કે જે દૂરની વસ્તુને તમારી નજીક લઈ આવે છે અને નજીકની વસ્તુને તમારાથી દૂર કરી દે છે.”

જો તમે જુદ્દું બોલવાની ટેવ પાડી દીધી હશે તો તમને ખબર પણ નહીં પડે કે તમે જુદ્દું બોલી રહ્યા છો.

તમે તમારા પરિવારની સાથે જુદ્દું બોલશો, મિત્રોની સાથે જુદ્દું બોલશો અને તમે જેને પણ મળશો તેની સામે પણ જુદ્દું બોલશો, પછી તમે એક દિવસ પકડાઈ જશો કારણ કે તમે એવા ખૂણામાં ફસાઈ ગયા હશો કે જ્યાંથી બહાર નીકળવું અશક્ય બની જશે.

હઝરત ઈમામ મોહંમદ બાકિર (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “અલ્લાહે બદીને તાળામાં બંધ રાખી છે અને તેના તાળાની ચાવી શરાબ છે કારણ કે શરાબ પીવાથી માણસની બુદ્ધિ જતી રહે છે અને તે છેવટે બદી કરે છે.”

હઝરત ઈમામ મોહંમદ બાકિર (અ.)એ આગળ ફરમાવ્યું કે, “પરંતુ જુદ્દું બોલવું તે શરાબ કરતાં પણ મોટી બદી છે. શરાબના કારણે માણસની બુદ્ધિ જતી રહે છે અને તે અજ્ઞાતામાં બીજાઓને નુકસાન પહોંચાડે છે, પરંતુ જુદ્દું બોલનારો તો બદી જાણી જોઈને કરે છે.”

એક દિવસ એક માણસ રસૂલલ્લાહ (સ.)ની પાસે આવ્યો અને કહેવા લાગ્યો, યા રસૂલલ્લાહ ! મને ઘણી કુટેવો છે. હું મારી કઈ કુટેવને પહેલાં છોડી દઉં ?

રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું, “પહેલાં જુદ્દું બોલવાનું છોડી દો અને હંમેશાં સાચું બોલતા રહો.”

પેલા માણસે વાયદો કર્યો કે હવેથી તે કદીય જુદ્દું નહીં બોલે અને તે ઘેર ચાલ્યો ગયો.

રાત્રે તે ચોરી કરવા જવા માટે તૈયાર થયો, પરંતુ બહાર નીકળતાં પહેલાં તેને રસૂલલ્લાહ (સ.)ની નસીહત અને પોતાનો વાયદો યાદ આવ્યો.

તે વિચારવા લાગ્યો. “જો કાલે મને રસૂલલ્લાહ (સ.) પૂછશે કે, તું રાત્રે ક્યાં ગયો હતો ? તો હું શું જવાબ આપીશ ? હું એમ કહીશ કે, હું ચોરી કરવા ગયો હતો ? ના, આવું મારાથી ના કહેવાય.

પરંતુ મારાથી જુદું પણ નહીં બોલાય અને જો હું સાચું કહીશ તો બધા મારાથી નફરત કરશે અને મને ચોર કહેશે, મને ચોરીની સજા થશે.”

એટલે તે માણસ રાત્રે ચોરી કરવા ન ગયો અને તેની ચોરી કરવાની ટેવ છૂટી ગઈ.

બીજા દિવસે તેની ઈચ્છા શરાબ પીવાની થઈ. તે શરાબ પીવા જઈ રહ્યો હતો કે તેણે વિચાર કર્યો, જો રસૂલલ્લાહ (સ.) મને પૂછશે કે તે સવારે ઊઠીને શું કર્યું ? તો હું શું જવાબ આપીશ ? હું જુદું ન બોલી શકું અને જો હું સાચું કહી દઈશ તો લોકો મારાથી નફરત કરશે કારણ કે મુસલમાન ઉપર શરાબ હરામ છે એટલે તેણે શરાબ પીવાનું છોડી દીધું.

આવી રીતે જ્યારે પણ પેલા માણસે કંઈ ખોટું કાર્ય કરવાનું વિચાર્યું તો તેને રસૂલલ્લાહ (સ.)ની સાચું બોલતા રહેવાની નસીહત યાદ આવી. એક પછી એક તેની બધી કુટેવો છૂટતી ગઈ અને તે એક સારો મુસલમાન અને સારો માણસ બની ગયો.

સબક 16 : ફક્ત અલ્લાહની કુર્બત માટે

તમારાં કાર્યો ફક્ત કુર્બતન ઈલ્લાહની નિયતથી હોવાં જોઈએ. આવું હશે તો જ તમને ધાર્યું પરિણામ મળશે.

હઝરત મૂસા (અ.)ના જમાનામાં એક ઈબાદતગુઝાર માણસ રહેતો હતો. જે દિવસ ને રાત અલ્લાહની ઈબાદત કરતો રહેતો હતો.

એક દિવસે આ માણસે જાણ્યું કે કેટલાક લોકો એક ઝાડની પરસ્તિશ કરી રહ્યા છે. આટલું જાણીને તેને ગુસ્સો આવ્યો અને તે પેલા ઝાડની શોધમાં નીકળી પડ્યો કે તેને કાપી નાખે.

જ્યારે તે માણસ ઝાડ પાસે આવ્યો તો શયતાન તેની પાસે એક ઘરડા માણસના રૂપમાં આવ્યો. શયતાને પેલા માણસને પૂછ્યું કે, તમે શું કરવા જઈ રહ્યા છો ?

તે માણસે જવાબ આપ્યો કે, “કેટલાક લોકો આ ઝાડની પરસ્તિશ કરી રહ્યા છે એટલે હું ઝાડને કાપી નાખીશ.”

શયતાને તે માણસને કહ્યું કે જો અલ્લાહની ઈચ્છા હોત કે આ ઝાડને કાપી નાખવામાં આવે તો શું અલ્લાહ આ કાર્ય માટે કોઈ નબીને ન મોકલી દેત ?

પેલા ઈબાદતગુઝાર આબિદે શયતાનની વાત સાંભળી નહીં. તે બન્ને વાદવિવાદમાં પડી ગયા, પછી બૂમ બરાડા પાડવા લાગ્યા અને છેવટે એકબીજા પર મારામારી ચાલુ કરી દીધી.

ઈબાદતગુઝારે શયતાનને પછાડી દીધો અને તેના ઉપર બેસી ગયો. શયતાન આજીજી કરવા લાગ્યો કે મને છોડી દો અને કહેવા લાગ્યો કે મેં એક એવો ઉકેલ શોધી દીધો છે કે જે તમને દુનિયા અને આખિરતમાં ફાયદો પહોંચાડશે. પેલો માણસ સાંભળવા લાગ્યો.

શયતાને પોતાની વાત સમજાવી કે હું દરરોજ તમને બે દીનાર આપીશ જેમાંથી થોડોક ભાગ તમે પોતાના ઉપર ખર્ચ કરો અને બાકીનો ભાગ ગરીબ લોકોના પર ખર્ચ કરો. તેના બદલામાં તમે આ ઝાડને ન કાપો ત્યાં સુધી કે અલ્લાહ હુકમ ન કરે કે આ ઝાડને કાપી નાખવું યોગ્ય છે કે અયોગ્ય.

ઈબાદતગુઝાર માણસ શયતાનની વાતમાં આવી ગયો. તેને લાગ્યું કે આ સલાહ તો સારી છે અને તે સંમત થઈ ગયો.

બીજા દિવસે સવારે ઊઠીને ઈબાદતગુઝાર માણસે જોયું કે તેના ઓશિકાની નીચે બે દીનાર પડ્યા છે. તે ખુશ થઈ ગયો અને તેણે તેમાંથી થોડોક ભાગ પોતાના પર ખર્ચ કર્યો અને બાકીનો ભાગ ગરીબ લોકોના પર.

પરંતુ તેના બીજા દિવસે તેણે ઓશિકા નીચે જોયું તો દીનાર ન હતા. તે ગુસ્સે થઈ ગયો. તેણે પોતાની કુહાડી લીધી અને ઝાડ કાપવા નીકળી પડ્યો.

તે ઝાડ પાસે પહોંચ્યો કે તેને ફરીથી ઘરડા માણસના રૂપમાં શયતાન મળી ગયો. શયતાને તેને પૂછ્યું કે, “તમે અહીં શા માટે આવ્યા છો?”

ઈબાદતગુઝાર માણસે જવાબ આપ્યો કે, “હું આ ઝાડને કાપી નાખવા આવ્યો છું.” તો તેણે (શયતાને) કહ્યું કે, “તમને આવું કરવાનો હક નથી અને તમે ઘેર પાછા ચાલ્યા જાઓ તો સારું છે.”

બન્નેએ ફરીથી મારામારી શરૂ કરી દીધી, પરંતુ આ વખતે શયતાને ઈબાદતગુઝાર માણસને પછાડી દીધો. ઈબાદતગુઝાર માણસને ઘણું આશ્ચર્ય થયું અને તે શયતાનથી પૂછવા લાગ્યો કે આવી રીતે કેમ બન્યું? ગઈ વખતે મેં તમને પછાડી દીધા હતા, પરંતુ આ વખતે હું તમને પછાડી ન શક્યો.

શયતાને જવાબ આપ્યો કે તે એટલા માટે કે ગઈ વખતે તમે અલ્લાહ ખાતર આવ્યા હતા, પરંતુ આ વખતે તમે પૈસા ખાતર આવ્યા છો.

બોધપાઠ :

જો તમે કોઈ પણ કાર્યને કુર્બાન ઈલ્લાહ કરશો તો અલ્લાહ તમને તે કાર્ય પૂરું કરવા માટે ખાસ તાકાત આપશે.

સબક 17 : પોતાનો હિસાબ કરવો

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે :

પારા-૨૮, સૂરએ ક્યામત, સૂરા-૭૫, આયત-૨

وَلَا تُقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ

(અને હું કસમ ખાઉં છું નફ્સે લવ્વામાની.)

ઉપરોક્ત આયતમાં આપણને બતાવવામાં આવ્યું છે કે આપણા નફ્સનો એક ભાગ નફ્સે લવ્વામા છે અને તે નફ્સનો એટલો મહત્વનો ભાગ છે કે અલ્લાહ તેની કસમ ખાઈ રહ્યો છે.

નફ્સે લવ્વામા શું છે ?

નફ્સે લવ્વામા આપણું જમીર (અંતરાત્મા) છે. તે આપણી અંદરનો એ ભાગ છે કે જે આપણે કંઈ ખોટું કરી બેસીએ તો આપણી અંદર પસ્તાવો પેદા કરે છે.

પોતાનો હિસાબ કિતાબ રાખવો અથવા તો મલામત કરવી એટલે કે જમીરની વાત સાંભળવી. જો તમે જમીરની વાત સાંભળવાનું ટાળતા રહેશો તો એક સમય આવશે કે તમને તેનો અવાજ જ નહીં સંભળાય અને તે પછી તમે ખોટું કાર્ય કરશો તો તમને પસ્તાવો જ નહીં થાય.

એક વખતે રસૂલલ્લાહ (સ.) પોતાના સહાબીઓની સાથે મુસાફરી કરી રહ્યા હતા અને તેઓ એક એવી જગ્યા ઉપર રોકાયા કે જ્યાં કોઈ પણ વસ્તુ ઊગતી ન હતી. રસૂલલ્લાહ (સ.)એ સહાબીઓને કહ્યું કે, “જાઓ અને લાકડાં એકત્રિત કરો.”

સહાબીઓએ જવાબ આપ્યો કે, “આવી જગ્યામાં અમને લાકડાં નહીં મળે.”

રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું કે, “તો પણ જઈને જુઓ અને કોશિશ કરો કે લાકડાં ભેગાં થઈ જાય.” એટલે તેઓ ગયા અને જે કાંઈ તેમને મળ્યું તે લઈને પાછા આવ્યા.

થોડાક જ સમયમાં લાકડાંનો એક મોટો ઢગલો ભેગો થઈ ગયો. રસૂલલ્લાહ (સ.)એ તેમને સમજાવ્યું કે આવી જ રીતે તમે તમારા ગુનાને પણ શોધીને એકત્રિત કરી શકો છો.

રસૂલલ્લાહ (સ.) તેમને મલામત વિષે શિખવાડી રહ્યા હતા. જેવી રીતે લાકડાં ભેગાં ન થઈ ગયાં તે પહેલાં તે દેખાતાં ન હતાં, તેવી જ રીતે લોકોના ગુના પણ સહેલાઈથી દેખાતા અથવા યાદ રાખી શકાતા નથી, પરંતુ જ્યારે તેમને શોધવામાં આવે છે અને તેમની ઉપર મલામત કરવામાં આવે છે તો તેમની યાદી લાંબી થતી જાય છે.

શું આપણા માટે આ બહેતર નથી કે એ લાંબી યાદીને હમણાં જ શોધી લઈએ કે જ્યારે આપણી પાસે અલ્લાહનો ઈસ્તિગ્દાર કરવાનો મોકો છે એના કરતાં કે એ જ યાદી આપણને કયામતના દિવસે આપણને મળે કે જ્યારે ઘણું મોડું થઈ ચૂક્યું હશે ?

તમારે દરરોજ (રાત્રે અથવા નમાઝ પછી) આવી રીતે મલામત કરવાની ટેવ પાડવી જોઈએ કે જેવી તમે આખા દિવસ દરમિયાન જે કંઈ કર્યું હોય તેનો હિસાબ કિતાબ રાખી શકાય.

આજે તમે કંઈ નેકી કરી ? જો તમે કોઈ નેકી ન કરી હોય તો આવતી કાલે કંઈ નેકી કરશો તેનું હમણાં જ વિચારી લો.

આજે તમે કંઈ બદી કરી ? અને તેના માટે તમે કંઈ રીતે તોબા કરશો ?